

екең, олар миллий-мәдениет концептлерди қурайтуғын хәм ашып бериўши тийкарғы қураалар есапланады, яғный реңлер ҳәр бир миллеттиң өзине тән концептлерин геўделендиретуғын болса оның тийкарғы себеби реңлердиң мифологиялық тәбияты менен байланыслы болады: ақ «пәклик», «муқаддеслик» ти символластырса, ақ рең «ўақыт» концептин да геўделендиреди, атап айтқанда бул рең бир қанша концептлер менен байланысады: «баслама», «соңғы», «еркек», «хаёл», «байлық», «азық-аўқат», «жас», «ақыл», «иләхийлик» хәм white «bright», «pure», «innocent», «peace»ты геўделендиреди хәм олардың семантикалық көрсеткишлер

төмендегилер есапланады: sun, shining, sunlight, daylight.

Барлық лингвистикалық сүүретлерин кәлиплестириўде реңниң роли сөзсиз үлкен, себеби ҳәр түрли этникалық топарлары белгили бир дәрежеде реңлерди өзлериниң арнаўлы ассоциациясына ийе, олардың унамлы хәм унамсыз реңлер топарларына хәм ийе есапланады. Яғный, жоқарыда келтирилген пикирлерди улыўмаластырып рең хеш қандай муғдар мәнисин аңлатпайды, ал ол тек ғана сапаны билдириўши бирлик болып табылады. Реңсиз инсан интеллектиниң жемиси ойлар сәўлеленбейди, реңсиз олар өлшенбейди, реңсиз сапа көринбейди.

Әдебиятлар

1. Алымова Е. Н. Ассоциативная лингвоцветовая картина мира. // Вестник Санкт-Петербургского ун-та. Сер. 9. Филология, востоковедение, журналистика. 2007. Вып. 2, ч. 2. -С. 74-77.
2. Дмитриук Н. В. Национально-культурная специфика вербальных ассоциаций: Автореф. дис. ... канд. филол. наук. -М.: 1985. -С. 22.
3. Кнодель Л. В. Английская цветная идиоматика. Киев: ФОП Кандиба Т. П., 2019. -С. 320.
4. Маслова В. А. Лингвокультурология. -М.: Академия, 2001. -С. 279.
5. Онол Э. Цветовые обозначения в русском языке: с позиции носителя монгольского языка: Дис. ... канд. филол. наук. -М.: 1996. -С. 132.
6. Фрумкина Р. М. О методе изучения семантики цветообозначений. // Семиотика и информатика. 1978. № 10. -С. 142-162.
7. Kdirbaeva G. Colorative Lexicon is the Embodiment of Figurative Features of the Mythological Conceptual Sphere. 2023.
8. <https://www.dictionary.com/browse/white>
9. Qaraqalpaq tiliniñ túsindirme sózligi. -Nókis: «Qaraqalpaqstan». 1982. T. I. 287-b.
10. Мамбетова Р.Б., Сейтжанов Ж.Е. Особенности фразеологических единиц в русском и каракалпакском языках современные исследования в области преподавания иностранных языков в неязыковом вузе Научно-методический журнал Выпуск X, Барнаул: 2021, - С. 105-112.

РЕЗЮМЕ. Мақолада ахроматик ранглар, хусусан «оқ» рангига оид фразеологик бирликлар таҳлил қилинган. Шунингдек, инглиз ва қоркалпоқ тилларидаги ахроматик ранглар билан боғлиқ фразеологик бирликлар солиштириб ўрганилган.

РЕЗЮМЕ. В статье анализируются ахроматические цвета, в частности фразеологизмы, относящиеся к цвету «белый». Путем сравнения также изучаются фразеологизмы, относящиеся к ахроматическим цветам в английском и каракалпакском языках.

SUMMARY. The article analyzes achromatic colors, in particular phraseological units related to the color "white". Phraseological units related to achromatic colors in English and Karakalpak languages are also studied by comparison.

ХӘЗИРГИ ҚАРАҚАЛПАҚ ТИЛИНДЕ ПАРЦЕЛЛЯЦИЯ ҚУБЫЛЫСЫ ХАҚЫНДА

Т.Ж.Халмуратов – филология илимлериниң кандидаты, доцент
Әжсинияз атындағы Нөкис мәмлекетлик педагогикалық институты

Таянч сўзлар: парцелляция, гапнинг парчаланиши, асосий гап, парцеллят.

Ключевые слова: парцелляция, расчленение предложения, базовое предложение, парцеллят.

Key words: partcellation, sentence division, basic sentence, partcellator.

Соңғы жыллары тилдиң басқа тараўларында сыяклы синтаксис тараўында да сезилерли дәрежеде өзгерислер болып атырғанлығы байқалады. Атап айтсақ, хәзирги ўақытта әдебий тил нормаларына кирмеген, бирақ аўызеки тилде кең түрде қолланылып жүрген грамматикалық қубылыс ретинде парцелляция қубылысын изертлеў хәзирги заман тиллериниң синтаксиси тараўының раўажланыў барысы хәккындағы пикирлерди байытыўы мүмкин.

Изертлеўдиң ақуаллығы – парцелляция конструкцияларының әхмийети, олардың функционаллық өзгешиликлери хәккында қарақалпақ тилинде илимий жумыслардың жетерли дәрежеде емеслиги. Мақаланың мақсети – парцелляция конструкцияларының қарақалпақ тили синтаксисинде өзине тән қасийетлерге ийе екенлигин көрсетип бериў.

Парцелляция конструкциялары (француз тилинен Parseller «дара-дара компонентлерге бөлиў, бөлшеклеў» – Х.Т.) XX әсирдиң екінши ярымынан баслап илимпазлардың изертлеў объектине айлана баслады. Парцелляция конструкцияларды үйрениўде Ю.В.Ванников (Ванников, 1978, Е.А.Иванчикова (Иванчикова, 1968), Л.Ю.Максимов (Максимов, 1986) хәм т.б. рус илимпазлары өз үлеслерин қосты.

Ю.В.Ванников бул қубылысты төмендегисе тәриплейди: «Парцелляция – коммуникативлик жақтан пүтин гәпти бөлшеклерге бөлиў усылы болып, пүтин гәп толық бир гәп түринде емес, ал бир неше бөлшекленген түрде әмелге асырылады. Парцелляция кең көлемли синтаксислик қубылыс болып табылады. Парцелляция қубылысы барлық түрдеги гәплерде қолланылыўы мүмкин» [2:10].

Түркий тиллерде парцелляция конструкциялары мәселелерин изертлеўде А.Т.Ақыжанованың «Структурные особенности парцеллированных конструкций в современном казахском языке» (Ақыжанова, 2014), А.Н.Рысаеваның «Структурные и семантико-синтаксические особенности парцеллированных конструкций в современном башкирском литературном языке» (Рысаева, 2011), Р.Ж.Саурбаевтың «Структурно-семантический анализ парцеллированных конструкций (на материале английского и татарского языков)» (Саурбаев, 2011), А.А.Гаффаровтың «Хәзирги ўзбек тилида парцеллятив ва иловали қурилмаларнинг синтактик деривацияси» (Гаффаров, 1997), Т.Т.Токоевлардың «Парцелляция в киргизском языке (в аспекте простого предложения)» (Токаев, 1995) атлы илимий мақала хәм кандидатлық диссертацияларын айтып өтсек орынлы болады.

Тилекке қарсы, қарақалпақ тилинде бул синтаксислик қубылысқа илимпазлар тәрепинен жетерли дәрежеде кеўил бөлінбеген. Бул қубылыс хәккында рус хәм қарақалпақ тили синтаксиси илиминде гиреўли орны бар проф. А.Умаров «Развитие каракалпакского языка в условиях русско-национального двуязычия» атлы мақаласында қарақалпақ тили синтаксисинде рус тили менен интенсив түрде қарым-қатнас нәтийжесинде пайда болған яки раўажланған жаңа конструкциялар хәккында айта отырып, хәзирги қарақалпақ тилинде парцелляция конструкциялары ушырасытуғынлығын қоспа гәплер мысалында көрсетип өтеди. Мысалы,

1. Дибекли қоспа гәплер: а) *және* сыяклы бириктириўши дәнекер жәрдеминде: *Қыз өзине ләззетленип күлди. Және ярым шақырымдай илгерилеп барып тор-*

моз берди (Б. Аймухаммедова); б) **ямаса**, яки **я болмаса** сыяқлы айырыу дәнекерлері жәрдеміне берилетуғын айырыу дизбеклі қоспа гәп: *Сен неге маған қушап шақалақпаң күлмейсең. Ямаса мени сынап жүріпсең бе?* (Т. Қайыпбергенов). 2. **Бағыныңқылы қоспа гәптер:** а) **хәтте** дәнекер-жанапайы жәрдемінде: *Хәш нәрсени ойламайсаң. Хәтте Аралдың тәгдірін Москваның адамлары ойлап атыр ғой* (Н.Курбанбаева) хәм т.б. [8:14-19].

Хәзіргі заман қазақ тилинде парцелляция конструкциялары хаққында А.Т.Ақыжанова өзиниң «Структурные особенности парцеллированных предложений в современном казахском языке» атлы мақаласында «Синтаксислик конструкцияларды дара-дара компонентлерге бөлиў әдебий тилге аўызеки тилден өткен, соның ушын да олар хәр тилде өзине тән өзгешеликлер хәм мүмкиншиликлерге ийе» деп көрсетип өткен [1]. Усы көзқарастан қарақалпақ тилинде де парцелляция конструкциялары өзине тән өзгешеликлер хәм мүмкиншиликлерге ийе хәм олар көркем шығармалар, публицистика текстлеринде көптеп ушырасады.

Мыс.: *Аўыллар шоқ-шоқ болып, бөлек-бөлек қонысласқан. Хәр қайсысының арасы бир-биринен ат шаптырым, базылары мезгиллик жол* [3:72].

Көрсетип өтилген мысалда коммуникатив жақтан пүтин дәнекерсиз қоспа гәп бөлшекленіу нәтийжесинде екиге бөлинеди: биринши бөлеги тийкарғы конструкция болып, ал екіншиси - қосымша конструкция, яки болмаса парцелляттан турады. Конструкцияның биринши бөлегинде, яғный формаль жақтан жуўмақланған гәпте, әдетте, тийкарғы хабар жайластырылады.

Синтаксислик көз-қарастан гәптің екиге бөлиніуи интонациялық иркинис, ал жазыуда ноқат жәрдемінде жүзеге асырылады. Бундай процесс автор тәрәпинен гәптің бөлшекленген екінши компонентин (парцеллятын) арнаўлы түрде айырып көрсетип беріу ушын стилистикалық мақсетте әмелге асырылады.

Авторлар тәрәпинен парцелляция усылында коммуникатив жақтан толық гәпти бөлшеклеп беріу усылы мәлимлемени анағұрлым дәрежеде мазмунлы, эмоционаллы, стилистикалық көз-қарастан мәнилі етип көрсетіуи анық. **Салыстырың:** *Сыйыр менен еки ешки, Айтмурат дарғаныки, қалғанлары қоңсы үйлерге тарқалып кетти. - Сыйыр менен еки ешки, Айтмурат дарғаныки. Қалғанлары қоңсы үйлерге тарқалып кетти* [4:52]; *Шолпы ығып баратыр, бирақ шолпыға байланған кендір арқан беккем. - Шолпы ығып баратыр. Бирақ шолпыға байланған кендір арқан беккем* [4:69]; *Еле баяғы жол, буннан еки жыл бурынғы жол, жаңарған дымы жоқ. - Еле баяғы жол, буннан еки жыл бурынғы жол. Жаңарған дымы жоқ* [4:6]; *Ғобыз шертип көріп едим, өзим келистире алмай жүргенде, үйден әкем қуып жиберди, қыссаханлық етейин десем, саўат жетиспеди... - Ғобыз шертип көріп едим, өзим келистире алмай жүргенде, үйден әкем қуып жиберди. Қыссаханлық етейин десем, саўат жетиспеди...* [5:118].

Көрсетип өтилген гәптерди анализлеу барысында парцелляцияға ушыраған гәптердің екінши бөлеклері структуралық хәм семантикалық жақтан тийкарғы гәптер менен тығыз түрде байланысқан хәм олардың даўамы екенлиги мәлим болды. Буларды дәллілеу ушын бөлшекленген (парцелляцияға ушыраған – Х.Т.) гәптерди бир-бирине қосыўдың өзи жеткиликли деп ойлаймыз. Салыстырың: *Сонлықтан ба, олардың қайсысы сөйлесе де, журтқа жуғымлы. Хәмме «ләббәй!» дейди. -Сонлықтан ба, олардың қайсысы сөйлесе де, журтқа жуғымлы, хәмме «ләббәй!» дейди* [3:4]; *Саўдагерлеримизди қайтармағаны ушын урғың келгенин ур, қарақалпақ халқын кимде-ким хәлсиз көріп менсинбесе, қалай жазалайтуғынын таныт. Аяма. - Саўдагерле-*

римизди қайтармағаны ушын урғың келгенин ур, қарақалпақ халқын кимде-ким хәлсиз көріп менсинбесе, қалай жазалайтуғынын таныт, аяма [3:6].

Парцелляция конструкциялары структуралық жақтан хәр қыйлы болып, жай хәм қоспа гәптер формасында болыуы мүмкин.

1. **Парцелляция конструкциялары жай гәп формасында:** а) **парцелляция конструкцияларының екінши бөлеги – парцеллят – биргелкилі баянлаўыш орнында:** *Маман Аманлықты күтип Аллаярлар менен күн батқанша отырды. Басқыласты. Күлисти* [3:19]; *Зорлар зорлығын қылды. Сөйлетпеди* [3:39]; *Таңның алдында абылайсаңның жаўыны басланды. Бирден шелекledi* [3:90]; *—Көп-көп жол жүрип Орь қорғанына жеттик. Иследик. Аянбай иследик. Қайттық* [3:92]; *Ырысқұл бий бул сапары өзін әбден қысты. Жадырамады. Көп сөйлемеди* [3:308]; б) **парцеллят–биргелкилі анықлаўыш орнында:** *Балалардың бәри тастан жонған сүүреттей лал. Ләммимсиз* [3:93]; *Балам, оның менен талай табақлас болып, талай аишы-дуишыны татысқанбыз. Ақыллы еди. Ири сөзли еди* [3:113]; *Хәзіргі аза үргининиң оннан бир еккин айырмасы жоқ. Қайта тереңирек, қайта аўырырақ* [3:241]; *Курт излеген ала-тоғанақтай тұрақсыз, шақадан шақаға атлаганы атлаган. Тынымсыз, қанаатсыз* [3:317]; *Өзлери жүдә мәс. Кеўилли* [3:368].

2. **Парцелляция конструкциялары қоспа гәп формасында:**

2.1. **Парцелляция конструкцияларының екінши бөлеги – парцеллят - дизбекли қоспа гәп формасында:** а) **бирақ** дәнекери жәрдемінде: *Егер гөрге апарып тирилей тықса да налымас едим. Бирақ, балашағаларым бар* [4:15]; *Түн ярым ақшамнан аўған еди. Бирақ, еле тоғайдың да, жолдың да кейин таўсылар емес* [4:17]; *Қасқырлар және қутырынып кеткен еди. Бирақ, бурыңғыдай хәрекет жоқ* [4:20]; б) **лекин**, ал дәнекерлері жәрдеміне берилетуғын дизбекли қоспа гәп: *Белгилли уста болғаны ушын Қудайбергеннің аўхалы басқаларға қарағанда тәўир еди. Лекин, бир хәпте бурын бул жерде де аянышлы ўақыя жүз берди* [4:15]; *Бул усы хәўлиниң ийесиниң дийқанларының баспанасы екенлиги сезилип турады. Ал, үй ийеси болса әлбетте бий болыуы итимал* [4:13].

2.2. **Парцелляция конструкцияларының екінши бөлеги – парцеллят - бағыныңқылы қоспа гәп формасында:** *Келисип бас ийзедим. Себеби, нөкерликте жүрип қашып қутылыу мүмкиншилигин сезер едим* [3:9]; *Бир жаман жери, қаладан қашқан менен аўыллар үстинен өтиу қәуипли. Себеби, аўыл моллалары динишлер орыс адамын көрсе, тутып Хийўаға әкелтуғыны турған гәп еди* [3:9]; *Ақыллылар суў ишкен қудыққа түкирмейди. Демек, сиз Киши жүздің арқасынан ел болып отырғаныңызды ұмытпасыз* [3:85]; *Азанда келе алмадым. Сол ушын халқасын, түслигин, кешилигин қосып әкиятырман* [3:53]; *Бул жерде көп турыу бийпайда. Хужыбатлы ой келмейди. Сол ушын Ырысқұлбий «Жандосбай қала берсин» дегендей қолын бир силтеди* [3:74]; *Дмитрий Гладышевтен сорап хәш нәрсе биле алмады. Сол ушын жас бийди алдарқатаман деген ой менен күймесине мингизип отырғаны* [3:83].

2.3. **Парцелляция конструкцияларының екінши бөлеги – парцеллят - дәнекерсиз қоспа гәп формасында:** *Бул жер «Шарлаўық» деп улкен ат алғаны менен жисмине туўры келмес еди. Қарсы алды қылыштай қайрылып аққан Амиўдарья. Әтирапының бәри дут тоғайлық* [4:52]; *Бул үйде ешким оны жатырқамайды. Хәммеси өз қызындай көреді* [4:61]; *Кимсең Құлман ўәзирдің хаялы боласаң. Жегениң алдыңда, жемегениң соңында...* [4:90]; *Халық деген – бул хан! Халық деген – бул бий* [4:115]; *Қыстың ысырапыллы*

күнлери „бәхәр де шыға қоймады-аў“,“ деп налынамыз. Бәхәр шығыўдан қаўын писикти күсеймиз [5:282]; Мен жүремен түни менен, кепишигим қолымда! Сен жүресең журттың уйқлаған қудығы бар ма, жолдың гедир-будыры бар ма, көзиң тинтинип! [6:133]; Журттың отын көмегине кетип баратырған ким, Шундый. Дүзде туўып қалған биреўдің бузаўын үйине апараман деп, шуўға былғанып келип жүрген ким, Шундый. Биреўдин жүўери орағында жүрген ким, Шундый! [6:133]; *Ишки*

дәртин достына айтыўға қәўипсинген адам, хәммеден қорқып жүреди. Хәммеден қорыққан адам узақ жасай алмайды [4:53].

Жуўмақлап айтқанда, парцелляция кубылысы каракалпак тилинде де өзине тән өзгешеликлер хәм мүмкиншиликлерге ийе, сөзлердин қатаң тәртибине хәм сөзлердин гәпте бир-бири менен тығыз байланысына қарамастан, каракалпак тилинде хәр қандай гәпти парцелляциялаўға болады.

Әдебиятлар

1. Акыжанова А.Т. Структурные особенности парцеллированных предложений в современном казахском языке // Universum: Филология и искусствоведение: электрон. Научн. Журн. 2014. №3 (5). URL: <http://7univsum.com/ru/philology/archive/item/1124>.

2. Ванников Ю.В. Синтаксис речи и синтаксические особенности русской речи. Изд. 2-е. - Москва : URSS, 2009. -С. 294.

3. Кайыпбергенов Т. Каракалпак дәстаны. Маман бий әпсанасы. – Нөкис: «Билим», 2018, 512-б.

4. Мамбетов К. Бозатаў: Роман хәм Повестлер. – Нөкис: «Қаракалпақстан», 1986, 332-б.

5. Сейитов Ш. Ығбал сокпақлары. Роман. – Нөкис: «Қаракалпақстан», 1975, 324-б.

6. Сейитов Ш. Халқабат. Роман. Биринши китап: Шар бузыў. – Нөкис: «Қаракалпақстан», 1977, 324-б.

7. Сейитов Ш. Халқабат. Роман. Екинши китап: Машакатлы асырымлар. -Нөкис: «Қаракалпақстан», 1981, 411-б.

8. Умаров А.А. Двуязычие и взаимовлияние языков : Межвуз. Сб. науч. Тр. / Чуваш. Гос. ун-т им. И.Н.Ульянова; [Редкол.: М.М.Михайлов (отв. Ред.) и др.]. – Чебоксары: ЧГУ, 1990. –С. 107.

РЕЗЮМЕ. Мақола ҳозирги қорақалпоқ тилида парцеллятив конструкцияларини ўрганишга бағишланган.

РЕЗЮМЕ. Статья посвящена изучению парцеллированных конструкций в современном каракалпакском языке.

SUMMARY. The article is devoted to the study of parcelled constructions in the modern Karakalpak language.

ҚОРАҚАЛПОҒИСТОН ЎЗБЕК ШЕВАЛАРИНИНГ ЛИНГВОАРЕАЛ ТАЛҚИНИ

Ю.М.Ибрагимов - филология фанлари доктори, профессор

Ажиниёз номидаги Нукус давлат педагогика институтини

Таянч сўзлар: этник гуруҳ, шева вакиллари, қўшни ҳудуд, тилларнинг таъсири, тарқалиш ареали, изоглоссаларни белгилаш.

Ключевые слова: этническая группа, представители диалектов, сопредельный ареал, влияние языков, определение ареалов, определяющие изогласы.

Key words: ethnic group, dialect representatives, neighboring area, the influence of languages, distribution areal, determining isoglosses.

Марказий Осиё республикаларининг чегараси бир халқ вакиллари яшаётган ҳудуд билан белгиланмайди. Ҳар бир республикада турли халқлар вакиллари яшайди. Айрим қишлоқларда аралаш ёки ёнма-ён яшаб келадилар. Албатта, бундай шароитда уларнинг тиллари эътибордан четда қолмаслиги лозим. В.М.Жирмунский ушбу масала юзасидан қуйидагиларни таклиф этади: «Ҳар бир миллий республика ҳудудида қўшни миллий гуруҳ ва уларнинг шевалари яшайди, айрим ҳолларда бундай лингвистик тарқоқлик хилма-хил бўлиб кетади. Лингвистик география усулига айланган миллий диалектологик атлас бу ҳодисани рад эта олмайди, негаки ўзаро яқин тил ва шеваларда гапирувчи халқларнинг бундай узоқ йиллар ёнма-ён яшаши натижасида, шубҳасиз, турли тилларда сўзлашувчи кишилар ўртасида мураккаб ва тарихий-қиёсий лингвистик жиҳатдан ибратли алоқалар амалга оширилади. Ўзбекистоннинг диалектологик атласи унинг ҳудудида қорақалпоқ, қозоқ, туркман ва қирғиз шевалари гуруҳи борлигини таъкидлайди» [1:18-20]. Масалан, Қорақалпоғистон Республикаси Қўнғирот тумани ўзбеклар шевасини қорақалпоқ, қозоқ ва бошқа минтақалаги туркий қипчоқ гуруҳи тиллари билан қиёс қилинганда юқорида келтирилган фикр тасдиғини топади. Бир этник гуруҳдан ажралиб чиққан бу халқлар тилида мавжуд ҳозирги айрим фарқлар кейинги пайтлардаги лингвистик жараёнлар мевасидир[1:20]. Марказий Осиёда мавжуд тиллар сифати қанчалик хилма-хил бўлса, улар билан ёнма-ён яшаётган ўзбек тили шеваларининг сифати ҳам шунчалик турли-туман кўринади. Қорақалпоғистон Республикаси ўзбек шевалари хусусиятлари қўшни ҳудудлар шевалари билан лингвогеографик карталаштириш методида талқин этилганда намоён бўлади. Қўнғирот ўзбеклари шевасидан тўпланган материаллар таҳлили кўрсатадики, сўзлардаги иккинчи ва ундан кейинги бўғинларда **э(а)** тил олди, очиқ кенг унлига **э(е)** ўрта-кенг унлиси мос келади: *мәллә мәлле, кәлле калла,*

әпенек апанак каби. Бу ҳодиса қорақалпоқ тилининг таъсирида юзага келган. Мазкур ҳодиса ўзбек тилининг Самарқанд вил. ғаллаорол, баҳмал (Дониёров); Жанубий Қозоғистон туркистон гуруҳи (Мухаммаджонов) шеваларида ҳам сақланиб қолган.

Қорақалпоғистон Республикаси ўзбек шеваларда морфологик шаклларни қўллашда кўпгина ўзига хос фонетик ҳодисалар, морфологик шакллар, лексик фарқлар, сўз яшаш моделлари ва уларнинг сўз туркуми соҳасида грамматик категорияга қараб картага ўтказилди:

1) эгалик қўшимчаси вазифасини **–дҗиги** форманти бажаради, унинг қўлланилиш доираси кенг эмас: *бари, ҳамма* белгилаш олмошлари таркибида келади; Қорақалпоғистон Республикасининг шарқий ва 1 тур оралик шевалар гуруҳида **–чики**;

2) **мен, сен, ол (у)** кишилиқ олмошларининг жўналиш келишигида қўлланилиши, вариантлари ва тарқалиш ареали қиёсан талқин қилинди, карталаштирилди. Ўзбек тилининг қипчоқ лаҳжасига тегишли кўпчилик шеваларда *маңа* менга, *саңа* сенга. *воңа\уона* унга каби. Қорақалпоғистон Республикаси ўзбек тили қўнғирот ўзбеклари шевасида *маған* менга, *саған* сенга, *уошыған* шунга, ўшага. Фарғона вил. қурама, қирқ, қорақалпоқ шеваларида ҳам *маған, саған, уоған*; Самарқанд вил. баҳмал, найман, ғаллаорол. *меған:маған, саған:сеған, оған:воған, уоған*[2:44]. Бу шакллари нўғай, татар, олтой, қирғиз, хакас, қўмиқ, қорачай, балқар тилларида ҳам қайд қилинди. Туркий-шуносликда *оған* унга: *оңа* **н** ва **ғ** ундошлари метатеза йўли билан ўринларини алмаштирган [3:204].

Э.В.Севорттян **–ған** бевосита ўзакка қўшилган бўлиб, у тарихан икки таркибли **–га, –н** деб кўрсатади [4:97].